

Kitap Tanıtımı / Book Review

İlk Çanakkale Zaferi: Vatikan Belgelerinden ‘‘Kapualı Priore General Bali Giovanni Bichi Komutasındaki Papalık Kadırgalarının 1657 senesinde Levant’taki Seyir Defteri, Vatikan Kütüphanesi, Chig.O.IV.57, Haz. Rinaldo Marmara, Canan Parmaksızoğlu Sami, Yenidoğu Yayınları, 2015.

Merve KIRKPINAR¹

XVII. yüzyılı savaşa katılan taraflar nezdinde siyasal, ekonomik ve sosyal açıdan derinden etkilemiş olan Girit Savaşı’nın, Osmanlı Devleti’nin galibiyeti ile sonuçlandığı kabul edilse de olayların gelişimi sonuca indirgenemeyecek kadar uzun ve önemlidir. Yaklaşık 24 yıl boyunca süren bu savaşın ikinci el literatürde çokça çalışılması ve değerli eserlerin ortaya çıkarılması şaşırtıcı olmamakla birlikte birinci el literatürdeki yazma eserler, fetihnameler, Anonim Tevarih-i Al-i Osman’lar ve Vakayinamelerin daha büyük bir önem arz ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Osmanlı Devleti’nin savaş esnasında yaşadıklarını ve olaylara bakış açılarını detaylı olarak öğrenebilmek için Naima Tarihi, Silahdar Tarihi, Tevarih-i Cezire-i Girit, Gazavatname-i Cezire-i Girit ve Zadre gibi burada zikredilmeyen daha birçok esere sahibiz. Bu makalede tanıtımını yapacağımız eser ise muhtevası bakımından sadece bizi bu savaşa dair Osmanlı kaynaklarını okuyarak edindiğimiz tek taraflı bakış açısından kurtarmakla kalmayıp aynı zamanda müttefik donanmayla ilgili pek çok ayrıntıya vâkıf olmamızı sağlamaktadır. Her ne kadar bu eser 1897 yılında Cugnoni tarafından transkribe edilmiş olsa da, yerli okuyucu için ilk defa Canan Parmaksızoğlu ve Rinaldo Marmara tarafından ulaşılabilir hale getirilmiştir. Türkçe çeviri metninin yanı sıra İtalyanca asıl metnin de kitapta yer alması, eserin orijinal anlatısına ulaşılabilirlik açısından faydalı olmuştur.

Canan Parmaksızoğlu’nun Osmanlı Devleti’ne karşı Papalık, Fransa, Malta Şövalyeleri ve Venedik Cumhuriyeti’nin müttefik donanma oluşturdukları Girit Savaşı’na dair yazdığı kısa giriş yazısından sonra,

¹ Doktora Öğrencisi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, merve.katici@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8778-0884.

KIRKPINAR, M. (2023). İlk Çanakkale Zaferi: Vatikan Belgelerinden ‘‘Kapualı Priore General Bali Giovanni Bichi Komutasındaki Papalık Kadırgalarının 1657 senesinde Levant’taki Seyir Defteri, Vatikan Kütüphanesi, Chig.O.IV.57, Haz. Rinaldo Marmara, Canan Parmaksızoğlu Sami, Yenidoğu Yayınları, 2015.. ANKARAD, 4(8), 159-163.

Piore Bichi tarafından himaye edilen ve papalık donanmasına seçilmiş bir şövalye olan eserin sahibinin anlatılarına ulaşıyoruz. Bu eserin yazılmasının amacının *yolculuğu boyunca ona eşlik eden hadiseleri bilgiye sunmak ve gerçekleri ispatlamak* olduğunu söyleyen yazar, askeri gerçeklerin orada bulunmayan kişiler tarafından yazılmasının yanıltıcı olabileceğini söyleyerek kendisinin bu günlüğü oluşturmaktaki güdüsünü açıklamıştır. Kahraman anlatıcının bakış açısıyla günlük tarzında yazılmış olan eserde gerçeklik duygusu had safhadadır. Yazarın olayları hem yaşayıp hem de değerlendirmede bulunması zaten değerli olan metni daha da kıymetli hale getirmiştir. Anlatı yöntemi olarak ise günlük tarzının bir gereği olarak olayın yazıldığı tarihin belirtilmesiyle birlikte kısa soru-cevap ve başlıklandırma sistematığı seçilmiştir.

Eserdeki anlatı Papalık donanmasının 14 Nisan’da bugünkü İtalya’nın Lazio bölgesinde bulunan Civitavecchia’dan hareketiyle başlamaktadır. Papalık donanmasının ilk önce Venedik daha sonra Malta donanması ile birleşerek 14 Haziran’da Sakız Adası’na vardığı belirtilmiştir. Bu tarihten sonra asıl olaylar başlayacak, çeşitli çatışmalar yaşanacak, deniz muharebeleri gerçekleşecek ve karşılıklı kayıplar verilecektir.

Eserde Sakız Adası’ndan 50 mil uzaklıkta bulunan Sığacık Limanı’na yapılan baskından dolayı kazanılan zafer anlatılırken olayın nasıl ve neden gerçekleştiğine değinilmemiş, yıldızların gözlemlenmesinin zorluğundan ve komutan Lazzoro Moncenigo’nun tebriklerinden söz edilmiştir. Esasında zahire dolu olan Osmanlı şaykalarına yapılan saldırı sonucunda Osmanlı yenilgisi olayının ayrıntılı olarak verilmemesinin sebebi donanmanın bir saldırı değil de savaş gerçekleştirdiği ve savaşta hasbelkader mal yüklü gemilerin ele geçirildiği izlenimini vermek olabilir. Gerçekte ise şaykaların orada bulunduğundan haberlerinin olmama ihtimali düşüktür. Bu olayın anlatımındaki en dikkat çekici ayrıntı yazarın Venedik himayesinde savaşılması konusunda *gücenmemek* gerektiğini öğütlemesidir. Bu ifadenin neden kullanıldığına dair çeşitli ihtimallerin düşünülmesi gerekir. Ben de bu konudaki kişisel görüşümü paylaşmak istiyorum. Papalık tarih boyunca çoğu zaman Osmanlı Devleti ile yapılan ticaret anlaşmaları dolayısıyla ‘‘kâfirle ittifak’’ içinde görünen Venedik’i suçluyorken bu savaşta papalığa bağlı askerler ve mürettebat koşullar gereği Venedik donanmasından komuta alarak ilerliyordu. Yazar da bu sebeple verilen mücadelenin meşruluğunu ve Papalığın elde edeceği karın Venedik’e hizmet etmekle gerçekleşeceğini kanıtlamak istemiş olabilir.

23 Haziran’da Çanakkale Boğazı’ndan uzaklaşıp Bozcaada’da konuşlanmaya gidilmesinin sebebi olarak gösterilen Türklerin

KIRKPINAR, M. (2023). İlk Çanakkale Zaferi: Vatikan Belgelerinden ‘‘Kapualı Priore General Bali Giovanni Bichi Komutasındaki Papalık Kadırgalarının 1657 senesinde Levant’taki Seyir Defteri, Vatikan Kütüphanesi, Chig.O.IV.57, Haz. Rinaldo Marmara, Canan Parmaksızoğlu Sami, Yenidoğu Yayınları, 2015.. ANKARAD, 4(8), 159-163.

Bozcaada’yı yeniden ele geçirmek üzere harekete geçtiği haberi, Rus bir kölenin Anadolu’dan yüzerek müttefik donanmaya gelmesiyle alınıyor. Bu haberin saatlerce yüzülerek onlara bildirilmesi ayrıntısı Hıristiyanların bu savaşa duyduğu inancın ve verdiği önemin vurgulanması için yazılmış olabilir. Konuşlanmaya gidilen bölgede gemilere su tedariki yapılırken Türklerin saldırısına uğramanın ve dolayısıyla gelen yenilginin *acıklı* olduğunu söyleyen yazar, askerlerin korunamaması ve yenilginin yaşanmasının müsebbibi olarak General Kaptan Mocenigo’yu göstermektedir. Mocenigo’nun toplardan başka bir savunma sistemi geliştirmemesinin ve geliştirilen sistemin de kullanılamaz hale gelmesinin yazılmış olması özeleştiri bakımından değerlidir. Genellikle alt rütbedeki birinin üstlerini eleştirdiği vaki olmasa da burada Mocenigo’nun Venedikli bir asilzade olması ve bu eserin yazanın Papalık donanmasına bağlı bulunması göz önüne alındığında durum mantıklı bir zemine oturuyor. Yazarın Papalık donanmasının kaptanı Bichi’yi sürekli cömert, akıllı ve yürekli olarak tasvir edip övmesi de bu bakımdan şaşırtıcı değildir. Bu bahiste Türklere karşı duyulan nefretin kelimelere yansması da görülmektedir. Yazar bu tarihte yaşanan Türk taarruzunun *barbarca* ve *zalimce* olduğunu söylerken aslında aynı taktikleri ve saldırıları kendilerinin de yaptığını unutmmuş, yenilginin verdiği üzüntüyle *yüzsüzce* savaşıldığını eklemiştir.

17 Temmuz tarihinde Bichi’nin diğer kaptanların aksine hareket kararı almasının doğruluğunu Osmanlı donanmasının denize açılmasıyla delillendiren yazar, Bichi’nin vermiş olduğu motivasyonla saatlerce kürek çekildiğini ve askerlerin yorgun düşmesi dolayısıyla dağımlık halde vaziyet alındığını söylemektedir. Burada donanmanın dağımlık halde dizilmesinin kaptan tarafından koordinasyon anlamında gösterilen bir zafiyet olarak anlatılamayacağını artık biliyoruz. Kürekçileri merhamet duygusuyla beraber dağımlık dizildikleri için suçlayan yazar, Alvise Battaglia’nın savaşa ilk giren kaptan olarak düştüğu zor durumun gelen yardımlar sayesinde bertaraf edildiğini yazmaktadır. Bu sırada yaşanan çarpışmalarda Türk askerlerinin kaçmak zorunda kaldığının ve karşılıklı olarak donanmaların yakıldığının anlatıldığı bölümün dilinin oldukça karışık olduğunu söyleyebiliriz. Olayların tarihini bilen birisi bile satırları okuduğunda bu karmaşayı anlamlandırmakta güçlük çekecektir. Burada Türkçe çeviride bir kusur olup olmadığı ve eserin orijinalinde de bu karmaşanın var olup olmadığı konusunda yapılacak eleştiride konumum bakımından söz sahibi değilim. Sadece bu bölümün anlaşılmasının güç olduğunu söylemekle yetineceğim.

KIRKPINAR, M. (2023). İlk Çanakkale Zaferi: Vatikan Belgelerinden ‘‘Kapualı Priore General Bali Giovanni Bichi Komutasındaki Papalık Kadırgalarının 1657 senesinde Levant’taki Seyir Defteri, Vatikan Kütüphanesi, Chig.O.IV.57, Haz. Rinaldo Marmara, Canan Parmaksızoğlu Sami, Yenidoğu Yayınları, 2015.. ANKARAD, 4(8), 159-163.

Bu olaylardan sonra yaşanan çeşitli çarpışmaların canlı tasvirleri yapılırken Papalık donanmasına bağlı olan Bichi lehine Venedik kaptanı Mocenigo’nun yanlış kararlarının ve sabırsızlığının altı çizilmiş, elde edilen başarısızlıklarda esen rüzgâr bile sebep olarak gösterilmekten çekinilmemiştir. Mocenigo’nun *şans ile evli olduğunu* düşünmesi ve Bichi’nin emirlerini dinlememesi yüzünden öldüğü de yazılmıştır. Genellikle duygu yoğunluğu ve üzüntüyle yazılmış olan satırlarda Türklerin kendi özgürlükleri için bile savaşmadıkları, sadece Hıristiyanlar ölsün diye savaşacak kadar *işitilmemiş bir barbarlıkları* olduğu ifadeleri vardır. Yaşanan yenilgilerden ve yangınlardan sonra donanmaların geri dönüşünü anlatmamasının sebebi olarak *ruhunun isteksizliğini* gösteren yazar, bu anlatı yerine Çanakkale’nin ve güzergâh üzerinde gördüğu Parga’nın betimlemesini yapmayı tercih etmiştir.

Eserin sonunda Engizisyon Mahkemesi’nde yaşananlar da dâhil olmak üzere savaşa dair anlatıların yer aldığı anonim raporun, olayların çeşitli ayrıntılarına ve komutanlara verilen hediyelerin içerik bilgisine hâkim olması dolayısıyla Perugiah Marco Antonio adlı bir şövalyeye ait olduğu düşünölmektedir. Yazarın kimliğini ve yaşamını tam olarak bilemesek de eserinde yer alan ifadelerden hareketle onun inançlı, duygusal ve sadık bir asker olduğuna kanaat getirebiliriz.

Gravürlerin ve haritaların sıkça karşımıza çıktığı bu eserde özellikle anlatılan yerlerin, kişilerin ve savaşların görsellerinin yer almasının okuyucunun ilgisini çekmeye ve olayların zihinde canlanmasına yaradığı muhakkaktır. Zaten yazar tarafından da *okumakta olduğumuz hadiseyi hayal ederek olabildiğince zevk almamıza yardım etsin diye* haritaların eklendiği belirtilmiştir. Eserin nesnellik kaygısıyla yazılmış bilimsel bir eser değil öznele yaklaşımları içeren bir günlük olması dolayısıyla kendi türünde değerlendirilmesi gerekse de Sakız Adası, Bozcaada, Parga gibi önemli yerlerin haritalandırılmış olması ve savaşın seyri ile birlikte donanmaların dizilişinin ayrıntılı bir şekilde resmedilmemiş olması okuyucunun bilimsel açlığını gidermeye bir parça yardımcı olabilir. Editörler tarafından eklenmiş olan çeşitli gravürler ve resimler eserin zaten güçlü olan zihin tasavvuru oluşturma özelliğini desteklemiştir.

Yazarın doğal olarak olayları taraflı anlatması ve eserin bilimsel değerinin düşük olması bir kenara koyulduğunda XVII. yüzyılda yaşamış olan bir savaşçının günlüğünü okumak keyif vericidir. Savaşın hissettirdiği duygu yoğunluğu, ölümlerin ve yangınların sonucunda oluşan acı tablo, inançları gereği savaşa gelen askerlerin çektikleri zorluklar okuyucuya da hissettirilmektedir.

KIRKPINAR, M. (2023). İlk Çanakkale Zaferi: Vatikan Belgelerinden ‘‘Kapualı Priore General Bali Giovanni Bichi Komutasındaki Papalık Kadırgalarının 1657 senesinde Levant’taki Seyir Defteri, Vatikan Kütüphanesi, Chig.O.IV.57, Haz. Rinaldo Marmara, Canan Parmaksızoğlu Sami, Yenidoğu Yayınları, 2015.. ANKARAD, 4(8), 159-163.

Son olarak Türkçeye çeviri konusunda kelimelerin doğruluğundan ziyade anlatım karmaşasının önüne geçilebilmek için pek çok yöntem denenebileceğini eklemek istiyorum. Yer adlarının metin içinde Türkçe olarak kullanılması, olayların anlatım sırasına ve sadeliğine dikkat edilmesi, anlaşılamayan olayların Türkçe kaynaklar kullanılarak dipnotta bilgi olarak verilmesi gibi basit düzenlemeler belki bu değerli eseri okumayı ve anlamayı kolaylaştırabilirdi. Dış tahlilde de eserin basım yerinin ve ISBN numarasının belirtilmemiş olması içerikte olduğu gibi editöryal bazı eksiklikler olduğunu gözler önüne seriyor. Her ne olursa olsun Girit Savaşı’na dair böylesi bir kaynağın Türkçeye çevrilmiş olmasının literatüre katkı sağlama bakımından yararlı olduğu muhakkaktır.

